

Пограбування на вулиці Степана Руданського

Олег Черногуз

(Повість-пародія) [\[1\]](#)

Пролог

У гардеробній, перехилившись через бар'єр, сива немолода жінка, сторожко озираючись, щось нашіптувала на вухо довгов'язому, з цапиною борідкою чоловікові. Довгов'язий кивнув головою, поспіхом одягнувся і вискочив на вулицю. Там він зупинився і, погрожуючи кулаком у щойно зачинені двері, багатообіцяючи вигукнув:

— Ну, постривайте, анцихристи! Я вам покажу...

У цей час протилежним боком вулиці проходив сержант міліції Квочка. За своєю професійною звичкою він насторожився. Все це видалося йому дуже підозрілим...

Троє проти одного

Усе сталося блискавично. Арнольд Іванович Шлапаківський не встиг завернути за ріг будинку, як перед ним виростили три лиховісні тіні.

— Інкасаторський мішок або життя, — ввічливо запропонувала гриваста тінь, погладжуючи професора по рукаву імпортного макінтоша. Друга тінь ненароком послизнулася і, раптом матеріалізувавшись, боляче вдарила Арнольда Івановича по плечу.

Шлапаківський деяку мить повагався, і його мозок з кібернетичною швидкістю видав потрібну інформацію. Він рішуче простягнув свою ношу незнайомцям:

— Беріть. Усе-таки життя дається один раз, а мішок, може, ще колись роздобуду, — сказав він і попростував до свого під'їзду.

Жертва плутає слід

Нарада була коротка.

— Ну що ж, — покусуючи інкрустований мундштук косівського виробництва, сказав майор Ситорчук. — Доповідайте.

Сержант Квочка заклопотано крикнув, розгладив неймовірно руді прокурені вуса й почав:

— Сьогодні о дев'ятнадцятій п'ятдесят п'ять троє невідомих учинили напад на відомого професора Шлапаківського. Єдиним свідком цього інциденту був шофер автомашини номер 13-13 Логвин Дмитрович Голубей. У будинку, де мешкає професор, є винний магазин "Три келехи". Голубей саме підвіз туди інкасатора. Інкасатор зайшов по гроші, а шофер заходився протирати вітрове скло. Раптом він почув приглушені

голоси й побачив чотири постаті на тротуарі. Одна з них належала Арнольду Івановичу Шлапаківському, якого Голубей добре знав. Три незнайомці оточили професора, і за мить в руках одного з них опинився професорів мішок. Кинутися за грабіжниками Голубей не міг, бо чекав інкасатора. Він гукнув професора, але той, не озираючись, пішов до під'їзду.

— Так-так, — постукав майор Ситорчук мундштуком по краєчку столу. — Що ви на це скажете, лейтенанте Фостикове?

— Я гадаю, — рипнувши новенькою портупесєю, відчеканив молодий лейтенант з серйозним і проникливим поглядом, — що напад готувався на інкасатора.

— А ваша думка, сержанте Квочко?

— Кардинально заперечую, — підвівся з крісла сержант. Він помітно накульгував на праву ногу. Це майора насторожило, але він удав, що нічого не бачить.

— Підстави?

— Рівно через сорок дві секунди після пограбування мій мотоцикл зупинив Голубей. Ще через вісім секунд я уже був у під'їзді. Ліфт, на моє щастя, не працював, і через дев'ять секунд я наздогнав професора на дванадцятому поверсі. "Професоре, — питаю, — що сталося? Вас пограбовано?" Шлапаківський зняв окуляри, протер носовичком. Носовичок був чистий і як мені вдалося помітити, з ініціалами "П. М." Я одразу збагнув, що це ініціали Парфенони Микитівни, професорової дружини.

— Коротше, — перебив Ситорчук. — Що вам відповів професор?

— Я ж до того й веду, товаришу майоре. — Професор, уявіть собі, відповів, що з ним нічого не трапилося! І пошкандибав вище, на чотирнадцятий поверх. Далі я його не переслідував, бо все це здалося мені дуже підозрілим. Я вирішив дізнатися, куди перед цим заходив професор, і встановив, що він був: а) в аптеці, б) у книгарні "Фоліант" і в ювелірному магазині. На розі власного будинку його пограбували...

— Чому ви не викликали собаки? — запитав майор.

— Не було рації, — поважно відповів сержант. — Слід посипали сигаретами "Київський фільтр". Я сам пронюхав усю місцевість від ювелірного магазину до зупинки таксі.

У кабінеті запала тиша. Майор Ситорчук чиркнув запальничкою, і всім здалося, що прогрімів гарматний постріл. Майорова рука помітно тремтіла.

— Дивно, — пробурмотів він. — Дуже дивно. Нічого подібного у моїй практиці ще не траплялося.

Раптовий візит

Арнольд Іванович Шлапаківський стояв над ванною у дуже незручній для його задавленого радикуліту позі й натирав спину доберман-пінчерові за кличкою Цуцик[2]. Песик жалібно поскиглював, дивуючись, чому це його — собаку благородного походження — миють не шампунем, як завжди, а дешевим яєчним милом.

Вода, доведена до температури 36,8°, мирно шуміла в крані. Із кухні долинало поважне шипіння срібного самовара — справжнього тульського, зразка 1899 року,

який, після незначної реконструкції, успішно працював на батарейках типу "Меркурій-12". Правда, цих батарейок давно вже не було у продажу, тому самовар довелося через трансформатор підвести до електромережі. Парфенона Микитівна, професорова дружина, подзенькувала блискучими бігуді з нержавіючої сталі, й велику вітальню сповнювало її інтимно-грайливе меццо-сопрано:

Я любила водолаза —
Русий чуб,
А попавсь мені професор —
Книголюб...

Це була улюблена пісня, яку Парфенона Микитівна наспівувала своєму професорові протягом ось уже сорока років їхнього бурхливого сімейного життя. За її словами, в ранній молодості вона справді мала якийсь фатальний роман з русоволосим водолазом, що плавав на рефрижераторі "Громобій" і привозив їй із екзотичних морів співаючі черепашки, а одного разу привіз навіть черепашку з королівською перлиною. Правда, перлина потім виявилася фальшивою, і романтичний водолаз, за словами Парфенони Микитівни, назавжди пірнув у глибини її безкомпромісної пам'яті.

У хвилини сімейних незгод Парфенона Микитівна виконувала цю пісню також у дещо зміненому варіанті, натякаючи ще й на якогось "верхолаза — чорний чуб", з яким теж нібито мала фатальний роман. А щоб надто вже допекти Арнольдові Івановичу, вона часом рішуче викидала із пісні слова й подавала її майже афористично:

— Я любила чорний чуб, а попався книголюб, — і переможно дивилася на професора.

Раптом пісня урвалася. Парфенона Микитівна з переляканим виглядом вскочила до ванної.

— Дзвонять. Міліція... — прошепотіла вона і, здається, зібралася непритомніти.

Арнольд Іванович пішов до дверей. На порозі стояв бронзоволиций міліціонер з жовтим планшетом у лівій руці. Правою він узяв під козирок і відрекомендувався:

— Майор Ситорчук.

Постріл у тиші

Вони сиділи в просторому професоровому кабінеті, який нагадував до деякої міри антикварний магазин і водночас скидався на комору книготорговельної бази. Професор розповідав довго й нудно, але майор був напрочуд тактовний і слухав так, ніби це була найцікавіша розповідь у його житті. Але разом з тим непомітно для професора його пильне око з фотографічною точністю фіксувало своєрідний і досить-таки парадоксальний інтер'єр кабінету. Поруч з масивними кріслами епохи Катерини II, роялем фірми "Брокхаузь и сыновья" та мініатюрним макетом замку в стилі пізнього барокко десь мало не XVIII століття ліпилися стелажі виробу Ірпінської та Корюківської меблевих фабрик. А на стелажах дружними рядами тіснилися твори сучасних поетів, прозаїків і драматургів. Окремий стелаж у найдальшому кутку було відведено для сатири й гумору. На столі перед професором лежав товстий, пожовклий від часу

фоліант з ледь помітними слідами облізлої позолоти, який чекав на свою реставрацію.

Майор Ситорчук давно чув про відому бібліотеку професора Шлапаківського. Адже це була чи не єдина книгозбірня, якщо не в усьому світі, то принаймні в республіці. Доводилося чувати Ситорчукові й відгуки про неї з боку літераторів. Більшість була в захопленні. Проте зараз його цікавило інше. Й коли старий нарешті скінчив розповідати про свої гімназичні роки, майор, зрозумівши, що розповіді не буде кінця, чемно перебив:

— Пробачте, Арнольде Івановичу... А чи не працювали ви коли-небудь у фінансових органах?

— А чому це вас цікавить? — насторожився професор.

— Бачите, — тоскно смокчучи порожній косівський мундштук, сказав майор, — нам відомо, що свого часу за бездоганну службу в Азовсько-Дністровському банку вас було премійовано...

— Було, було, — кивнув цапиною борідкою професор. — У молодості, коли я був такий же стрункий і гарний, як ви, молодий чоловіче, я справді працював у цьому банку інкасатором. Незважаючи на той неспокійний час, мене, уявіть собі, жодного разу не було пограбовано. Й коли я вже переходив на наукову роботу, дирекція банку вручила мені іменний інкасаторський мішок з чистої парусини за номером 3645/888.

Професор несподівано молодо підвівся і гукнув у прочинені двері:

— Парфушо! А принеси-но мій іменний мішок!

Парфенона Микитівна в білосніжному мохеровому халаті й уже без бігуді впливла до кабінету.

— Нолику, — сказала вона, кладучи унизану перснями руку на плече Арнольда Івановича, й кинула звабливий погляд на їжакуватий майорів чубчик. — Нолику, ти ж повернувся без нього.

— Хіба? — схвильовано глянув Арнольд Іванович на дружину.

— Звичайно. Ти ж іще мав щось принести...

— Гм.. Де ж тоді він міг подітися?

Майор підвівся з крісла.

— Шкода, звичайно. А чи не бачили ви годину тому на східцях сержанта Квочку? — несподівано запитав він, намагаючись уловити вираз професорових очей.

— Ні, — ледь-ледь повагавшись, спокійно відповів професор. — Ніякого сержанта я сьогодні не бачив.

Цієї миті пролунав телефонний дзвінок. Парфенона Микитівна взяла слухавку. Обличчя її поступово блідло...

— Нолику, яке золото? — розгублено перепитала вона.

Майор Ситорчук кішкою стрибнув до телефону.

— Книги в нас, — почув він останні слова. Й відразу слухавка замовкла. Але натреноване майорове вухо вловило й інше: на фоні тих слів прозвучало виразне: "Ну, шановний, тепер тобі амба!" — і ляснув постріл, а за ним пролунав дикий, нелюдський зойк.

Майор прожогом кинувся до виходу.

Загадковий пацієнт

Поранений важко підняв забинтовану голову.

— Пити, — прошепотів пересохлими устами.

— Сестро, — наказав лікар. — Води не давати. Змочить йому губи ваткою. І почекаємо професора.

У цей час на порозі виріс Арнольд Іванович Шлапаківський. Кинувши короткий погляд на забинтовану голову пораненого, що скидалася на величезний тюрбан турецького падишаха, запитав:

— Що з хворим?

— Рідкісний випадок, професоре, — відповів ведучий лікар палати.

— Розбинтуйте.

Коли з хворого зняли бинти, професор побачив посеред його чола велетенську, схожу на електролампочку в 250 ватт, ультрамаринову гулю.

— Звідки це в нього? — спитав професор.

— Не каже, — відповів лікар. — Коли його вчора привезли...

Але професор уже не чув: повз вікна палати промайнули знайомий кашкет майора Ситорчука й руді вуса сержанта Квочки...

Обірвана розмова

— Арнольде Івановичу, — заходячи до професорського кабінету, сказав майор Ситорчук. — Я хотів би з'ясувати деякі деталі.

Професор пропустив повз себе майора й затримав вивчаючий погляд на сержантові.

— Здається мені, молодий чоловіче, я вас десь уже бачив.

Квоччині вуса обурено наїжачилися, і він голосно крякнув:

— Кардинально! Вчора, в під'їзді вашого будинку.

— Абсолютно достеменно! — ляснув себе по сократівському чолі професор. — Згадав: відразу після того, як у мене відібрали мішок.

Отут уже настала черга дивуватися й звиклому до всього майорові.

— То вас таки пограбовано? А чого ж ви мовчали?

— Бачите, молодий чоловіче, — професор лагідно посміхнувся і показав на стільці. — Сідайте, будь ласка. І не гризьте, ради Бога, порожній мундштук. Прошу, ось сигарети. "Київський фільтр".

При словах "Київський фільтр" вуса сержанта Квочки раптово поповзли вниз, а професор продовжував:

— Недавно я купив їх цілий блок. Можу подарувати вам. Кидаю палити, знаєте... Але не в цьому суть. Так про що я вам розповідав? А-а, так... Вам, мабуть, здається неймовірним, але я ось уже протягом кількох останніх десятиріч працюю над

проблемою такої поширеної хвороби, як склероз. В одній із своїх ранніх праць я пишу: для того, щоб поновити в пам'яті втрачене...

— Пробачте, — тактовно перебив його майор. — А чи не сказали б ви нам, що вчора ввечері було у вашому мішку?

— Молодий чоловіче, — вийшов професор із-за столу. — В цьому ж і вся суть склерозу. В одній із своїх ранніх праць я стверджую: для того, щоб поновити в пам'яті втрачене, необхідно повторити все спочатку. Ви мене зрозуміли?

— Не зовсім, — чесно признався майор, хоч до цього він здогадувався про все з першого півслова.

— Мені потрібно взяти інкасаторський мішок, зайти до магазину, продавщиця повинна покласти до мішка ту саму книгу — Й тоді я все пригадаю... Як не дивно, майоре, але склерозом страждаю і я.

— Так у вас були книги в мішку? — швидко перепитав майор.

— Можливо, цілком можливо. Хоча я в цьому не певний.

— А що ви в ньому найчастіше носили?

— Книги, які найбільше мене цікавлять.

Професор на мить зупинився, глянув на майора, потім перевів погляд на сержанта й з пафосом вимовив:

— А найбільше мене цікавлять ті книги, які зовсім не цікавлять читачів. Ви, мабуть, чули про мою унікальну бібліотеку?

— Чув, чув, — покvapно кивнув головою майор Ситорчук. І подумав: чи питати про золото? Чи, може, це з'ясується під час експерименту? Він не встиг сам собі дати відповіді, як до кабінету без стуку увірвалася медсестра й закричала:

— Професоре, він збожеволів!

Сержант Квочка насторожився. Усе це йому здалося дуже підозрілим.

Експеримент

Увечері сержант Квочка підвіз інкасаторський мішок, узятий напрокат у місцевому банку, і передав його лейтенанту Фостикову.

Лейтенант запропонував Арнольду Івановичу якомога детальніше відтворити картину вчорашнього вечора. Арнольд Іванович, наче заведений механізм, спочатку зайшов до аптеки, взяв флакон шампуню "Золоте руно", тоді — до книгарні, де придбав останню книгу відомого поета й гумориста Пилипа Мурашкевича (Арнольд Іванович дуже любив цього цікавого і своєрідного письменника, який почав друкуватися ще до війни, але першу книгу поезій "Весняні грози" видав у 60-х роках ХХ століття). Потім професор попростував до ювелірного магазину "Скіфська сережка".

Усе йшло за планом. Арнольд Іванович вийшов із "Скіфської сережки", як новий позолочений годинник вартістю 128 крб. 49 коп., і радісно вигукнув: — Пригадав! Я усе пригадав!

Лейтенант Фостиков і сержант Квочка підбігли до професора й синхронно запитали:

— Що? Що вам вдалося пригадати?

Арнольд Іванович розгублено закліпав своїми великими очима, які під окулярами були ще більші, і, розвівши руками, тихо промовив:

— Забув. Я знову усе забув. Проклятий склероз заїдає.

Доводилося починати все спочатку. Але було пізно: ювелірний магазин уже зачинили.

Що сталося в палаті № 7

Тільки увечері, після рапорту Фостикова та Квочки, майор дозволив собі на хвилю розслабитися. Він утомлено опустився у важке шкіряне крісло й затягнувся сигаретою...

Сизий дим хвилями розпливався по кабінету. А майор сидів і згадував ранкову подію.. Після вигуку медсестри: "Професоре, він збожеволів!" — Ситорчук накинув наопашки халат і поспішив тоді услід за професором до палати № 7. Картина справді була вражаюча: хворий ходив по палаті й нестримно реготав. У руках він тримав розгорнуту книжку, але що найдивніше — в нього на чолі не було ніякої гулі!

Шлапаківський глянув на його чоло, потім на книгу — й піднесено резюмував:

— Перший випадок у моїй практиці, коли сміх вилікував людину. До речі, це моя книга! Одна із тих, що були в мішку.

Майор рвучко вихопив із рук хворого книгу, глянув на обкладинку й запитав:

— Звідки вона у вас?

— Друзі принесли, — все ще сміючись, відповів пацієнт.

— Книга — найкращий друг людини, — патетично промовив професор.

— А хто ваші друзі? — поцікавився майор у хворого. Той раптом скис, і на його чолі знову почала рости ультрамаринова гуля...

— Я пригадав! Я усе пригадав! — раптом вигукнув професор Шлапаківський і потяг майора Ситорчука до ординаторської.

— Сержанте Квочко! Ви залишаєтесь на посту. Наказую: з хворого у палаті № 7 ні на мить не спускати ока, — на ходу кинув майор і щез за білосніжними фалдами професорського халата... Й ще він чітко пам'ятає, як сержант приклав руку до козирка й крякнув:

"Слухаю!"

Тепер майору майже все було зрозуміло. Ситорчук підвівся із крісла й розчинив вікно. Війнуло свіжою прохолодою. Нез'ясованими лишилися тільки троє питань:

1. Чому саме ця книга мала потрапити до бібліотеки професора Шлапаківського?
2. Де тепер перебуває мішок і решта книг?
3. Що за золото й чи було воно в мішку?

... У двері постукали. Майор Ситорчук повернув голову. На порозі стояв лейтенант Фостиков. У його руках був макінтош професора Шлапаківського.

Хрестик на макінтоші

— Я так і думав, — сказав майор Ситорчук, ретельно оглянувши макінтош. — Один із них схопив професора лівою рукою і зупинив. Гадаю, це був більярдист-професіонал, частий відвідувач КВІККу[3]. І якщо вам, лейтенанте, здається, що він лівша, то ви глибоко помиляєтесь. Нічого подібного. Цей чоловік середній на зріст, на вісімнадцять сантиметрів нижчий від Арнольда Івановича. Маючи маленькі записини, носить синій французький берет і насуває його більше на чоло, ніж на потилицю. За чверть години до пограбування Шлапаківського він ще був у КВІККу. Думаю, він є ініціатором нападу. Того вечора в більярдній вони з приятелем грали в "пірамідку". Я навіть певний, що він не закінчив партії, кинув кий і сказав: "Пробачте, шановний, але мені пора!"

— Але як... Як ви про це дізналися? — зблід на очах від захоплення лейтенант Фостиков.

— Мені багато не треба, — скромно сказав майор і підвівся із крісла. — Бачите цей рукав? На ньому ледь помітні сліди крейди. Коли я уперше відвідав професора Шлапаківського, саме вони й привернули мою увагу. Тому я й попросив вас принести макінтош сюди. Отже, людина, яка схопила за рукав професора Шлапаківського, більярдист: у нього ліва рука була змащена крейдою...

— Пробачте, — перебив його лейтенант Фостиков. — Але це ж міг бути й учитель. Адже люди цієї професії...

— Спочатку і я так подумав, — сказав заклопотано шеф. — Але це не вчитель. По-перше, вчитель крейду завжди тримає у трьох пальцях, а тут сліди наче підківки. Змащена тільки зовнішня частина лівої руки між великим і вказівним пальцями. А по-друге, в нашому місті всі школи працюють тільки в першу зміну. Отже...

— Досить, досить, — захоплено вигукнув лейтенант Фостиков.

Очі його сяяли, як начищені гудзики на міліцейському парадному мундирі. — Але звідки ви...

— Звідки я дізнався, що він був саме у КВІККові й грав у "пірамідку"? Любий мій, це простіше, аніж з першого разу запалити сигарету "Київський фільтр" запальничкою "Харків-7" Телефонний дзвінок у квартирі Шлапаківського пролунав о двадцятій тридцять. А за такої пори з усіх більярдних нашого міста працює тільки КВІККівська... Тепер щодо "пірамідки". Ви бачите цю позначку? — Майор повернув макінтош гудзиками до Фостикова. — Що вона вам нагадає?

— Якийсь хрестик...

— Отож-то і є. Це — штрафна п'ятірка, яку одержав більярдист од партнера. Він її міг би записати на чорній дошці, але записав на руці. Це ще раз підтверджує, що грали у КВІККу, бо лише в цьому клубі немає чорної дошки.

— А берет? А лисина?..

— Лисина? Берет? — Майор Ситорчук посміхнувся. — Це задачка для третьокласника. Ініціатор під час нападу спіткнувся і сильно вдарився в професорове плече. Якби в грабіжника на голові щось росло, він залишив би при такому ударі (на

передпліччі в професора, до речі, й досі синець) бодай волосину, а нападник залишає на макінтоші... вовну. Ви мене розумієте? Звичайну синю вовну французького походження...

Майор не закінчив думки. На порозі стояв розпашілий від бігу сержант Квочка. Один вус його нервово підстрибував угору, другий — униз. Майорові цього було досить, щоб зрозуміти, що трапилося щось неймовірне і непередбачене...

— Хворий із палати № 7 утік, — коротко доповів Квочка.

Бурштинова баба

Радісно світило сонце. Лискучі промінчики весело видавали на лакованому козирку форменого кашкета, на золочених гудзиках кітеля і в карих очах лейтенанта Фостикова. А його молоду душу переповнювала гордість: йому вперше доручено самостійне, відповідальне і, можливо, смертельно небезпечне завдання.

Шлях лейтенанта пролягав повз стадіон "Колос". Хоч була тільки обідня пора й до матчу лишалося чимало часу, біля кас товпився народ. Дехто з болільників уже активно лузав насіння: неподалік стояла добре знайома лейтенантові баба Милещиха зі своїм товаром. Фостиков несподівано зупинився.

Він деяку мить стояв, наче громом уражений, і дивився на бабу: донедавна сиве волосся Милещихи тепер було бурштиновим.

— Для чого ця маска? — сам себе запитав лейтенант Фостиков.

Його аналітичний мозок пронизав здогад: баба Милещиха... КВІКК... А чи не ланки це одного й того ж ланцюга? Адже Милещиха працює гардеробницею-маркером у КВІККові.

Баба, в свою чергу, помітила оторопілого лейтенанта й хотіла було згорнути свій товар, коли лейтенант Фостиков її зупинив:

— Хвилиночку!. Одну склянку насіння, — підійшов він ближче й тільки тепер побачив те, по що ішов до КВІККу. Баба тримала не стареньку господарську сумку, як завше, а інкасаторський мішок під номером 3645/888. Цей мішок належав професорові Шлапаківському...

Несподіваний хід бурштинової баби

Фостиков не на жарт розгубився: як бути далі? Потреба йти до КВІККу ніби вже відпала. Мішок, що його наказав розшукати майор Ситорчук, знайдено. Лейтенант кинувся до найближчого телефону-автомата. Як завжди, не було де розмінити по дві копійки. А 02 — зайнято. Нарешті він додзвонився.

— Майор Ситорчук слухає, — пролунав у трубці до болю рідний голос — Що трапилося? Доповідайте.

Лейтенант був лаконічний, як телеграма. Те, що почув майор Ситорчук, навіть його, бувалого в бувальцях, здивувало. Шеф, здається, уперше розгубився, і деякий час трубка мовчала...

— Негайно затримайте бурштинову, як ви кажете, бабу й розпитайте, звідки в неї професорів мішок.

Лейтенант повісив трубку. Коли він підбіг до того місця, де баба Милешиха торгувала насінням, її і слід пропав.

Зустріч у КВІККові

У більярдній клубу було накурено так, що хоч вішай кия. Але пильне око лейтенанта Фостикова відразу запримітило потрібного індивідуума: баба Милешиха сиділа в кутку за маркерським столиком з олівцем у руках.

На столику перед Милешихою лежав яскравий футбольний календар "Для вас, болільники!". Баба червоним олівцем робила в ньому якісь позначки. "Очевидно, поправляє, коли наступний матч на стадіоні, — констатував Фостиков. — Адже саме в ці дні в неї найбільша виручка".

Уздівши лейтенанта, баба від несподіванки впустила олівець і схопилася обома руками за голову.

— Вас на хвилинку можна? — чемно попросив лейтенант Фостиков.

Баба зблідла й покірно побрела за ним до гардеробної.

— Мене цікавить лише одне: де...

Баба Милешиха його перебила:

— Де я беру насіння?

— Де ви взяли інкасаторський мішок?

— Отой?..

— Отой, — механічно повторив лейтенант.

— Та він тут, у гардеробній, — полегшено зітхнула баба. — Його хтось у мене залишив. Здається, професор Шлапаківський. Це з ним часто трапляється. Сказано ж — професор!.. А вчора був лазневий день. Так я оце просто з роботи надумала до лазні сходити. Сітку своїй знайомій позичила на кавуни, а білизну ні в чому нести. То я й узяла професорову торбу. Там дві книги якісь були, пляшка шампуню, хай він скажеться, і щось у пакеті... Шампунь я з собою узяла. Думаю, помию голову, а вранці відкуплю. От і помила... Оце бачите, — баба сіпнула себе за бурштиновий кучерик, — чортзна-яка стала. Чим хоч відмивай... А вранці вже з дому взяла мішок, щоб із сумкою не возитися, набрала насіння — і до стадіону. Сьогодні ж якраз наша "Турбіна" грає. Продала трохи, коли це ви нагодились... Зупинилися переді мною. Я й злякалася. Ну, думаю, знов оштрафують. Коли ж ні... А як побачила, що до телефону побігли, догадалась: "З начальником радиться, що з бабою робити". Я й утекла...

— А де ж той мішок? — нетерпляче запитав Фостиков.

— Мішок? А, мішок я на тому ж місці поклала, де й узяла. Там і шампунь, і книги, і отой з чимось пакет. Усе як було...

— Я б хотів на нього подивитися, — витираючи носовичком внутрішній обідок кашкета, сказав Фостиков.

— Та він отутечки під стойкою, у гардеробній. — Баба Милешиха по-молодечому

перехилилася через бар'єр. Понишпорила, потім забігла до гардеробної, на мить присіла, тоді підвелася і безпорадно озирнулася на всі боки...

— Ой божечко! — заголосила вона. — А я ж його ось тутечки півгодини тому поклала...

Лейтенант по-спринтерському перемахнув через бар'єр. П'яти секунд вистачило для того, щоб переконатися: мішок № 3645/888 зник...

Ніч перед світанком

— Цього й треба було чекати, — промовив майор Ситорчук, глибоко затягнувшись сигаретою. — Не пізніше ніж завтра злочинці до мене прийдуть самі.

— Як?! — мимоволі вихопилось у лейтенанта Фостикова.

— Дуже просто. Я все уже продумав... А зараз — спати, спати й ще раз спати...

Тільки тепер усі троє збагнули, що ось уже дві ночі підряд ніхто з них не змикав очей і не їв. Цигарковий дим і свіже, настояне на соковитих осінніх яблуках повітря були чи не єдиною їхньою їжею.

Майора Ситорчука і лейтенанта Фостикова сержант Квочка провів до виходу. Попереду в нього була ще одна безсонна ніч: сержантові випадало патрулювати по місту. Майор пропонував йому відпочити, але той навідріз відмовився.

Ніч стояла волога, не по-осінньому тепла. Обриси золотавих бань над древнім Славутичем невиразно вимальовувались на тлі темного неба.

— Невже завтра стане все відомо? — запитав лейтенант Фостиков, дивлячись майорові в ту частину обличчя, звідки вдень випромінювався такий простий і такий інтелектуальний погляд.

— Усе. До найменших деталей, — упевнено промовив майор і так міцно потис лейтенантові руку, що той від несподіванки ледь не підскочив.

Струнка тінь щезла в будиночку, оточеному садом. Лейтенант Фостиков самотньо йшов нічним містом, і його молоду голову обсідали невеселі й по-доброму заздрісні думки.

— Вік живи, вік учись, — сказав він сам собі й незчувся, як опинився на ліжку своєї парубоцької квартири.

Таємниця тютюнового запаху

Але й тієї ночі майор не заснув. Він нервово ходив по своїй затишній кімнаті й думав. Було випалено останню сигарету із подарованого професором блока. Куди поділася та єдина пачка, якої не вистачало в ньому? "Якщо моя версія правильна, то..." Майор глянув на підлогу: між ліжком і вікном на блискучому паркеті було добре видно стежку, яку сам же й протоптав.

"Чи хоч залишились підошви на черевиках?" Ситорчук присів, підняв ногу, й у величезнім трюмо Клавдіївської меблевої фабрики побачив: підошви були на місці. Вічні.

І тут його осяяла думка.

— Каблук! — вигукнув він. — Ну, звичайно, каблук. Як я про це не здогадався раніше?

Раптом кімнатну тишу прорізав оглушливий і такий різкий дзвінок, що майор схопився за пістолет, вискочив спочатку в коридор, а тоді повернувся назад до кімнати.

— Телефон, а не електродзвоник, — здогадався він і схопив голубу пластмасову трубку.

— Товаришу майоре, доповідає сержант Квочка. Телефоную з місця події. Я ще раз кардинально поклав собі перевірити всі деталі. Знову чується запах "Київського фільтру". Біля під'їзду знайдено чавунну плиту й поруч неї — чоловічий каблук сорок шостого розміру. Гадаю, що збіг не випадковий.

— Ви правильно гадаєте, сержанте. Якщо моя версія достеменна, то цей каблук ваш.

— Мій?. — здивовано перепитав сержант.

— Так, ваш. А замість нього у вас на правому черевикові — розтоптана пачка "Київського фільтру". Це та, яка випала із кишені професорового макінтоша під час нападу.

Деяку мить трубка вражено сопіла. Очевидно, в цей час сержант Квочка підняв праву ногу.

— Достеменно так, товаришу майоре... На місці мого каблука, на цвяхах, міцно сидить розтоптана пачка. Але скажіть, як це могло статися?

— Дуже просто. Того вечора, переслідуючи на східцях професора, ви збили собі каблук. Коли спустилися вниз, він у вас ледве тримався. На місці злочину ви ретельно оглянули стіни — чи не залишили грабіжники слідів. Тут ви й спіткнулися об ту холерну чавунну плиту, як і один з нападників. Було таке?

— Кардинально! Саме так і було! — вигукнув сержант Квочка. — Але як же ви... Як вам, товаришу майоре?... Ну, ви просто...

— Про це потім, сержанте, — перебив його Ситорчук. Слухайте далі. Каблук від удару об плиту відпав. У запалі ви цього не помітили й наступили на пачку. Ваш натренований ніс почув запах тютюну. Досвідченому криміналістові не треба багато, щоб догадатися: це тютюн сигарет "Київський фільтр". І тут ви пішли хибним шляхом, гадаючи, що нападники посипали слід... А тепер сержанте, я вам дозволяю хоч годину поспати. Попереду в нас великий і найцікавіший день роботи. Завтра злочинці постануть перед нами...

— Товаришу майоре.. Ще одне запитання...

— Звідки я дізнався, що каблук від правого черевика?

— Достеменно так.

— Любий мій, ви ж після того вечора весь час накульгували на праву ногу. Гадали, що то від удару об плиту, а тут усе значно простіше і...

— Товаришу майоре! Ну, ви.. — Квочка не закінчив думки.

— На добраніч, сержанте, — по-батьківському промовив Ситорчук і виглянув у

вікно. За деревами його саду займався світанок.

Тіні з'являються вдень

У двері обережно постукали. Коли вони відчинилися, від порога до столу лягли три довгі чорні тіні...

— Заходьте! Сміливіше! — підбадьорив майор.

Двері зачинилися, перетнувши сніп сонячного проміння, що бив із коридора, й тіні щезли. В кабінеті залишилися тільки три розгублені постаті. Одна з них була в синьому береті явно французького пошиття. (Це відразу вловило натреноване майорове око). Друга, довготелеса, старанно пригладжувала розкішний письменницький загривок. А сержант Квочка прикипів ревним поглядом до вусів третього і навіть не помітив, що на його чолі яскравіше величезна ультрамаринова гуля...

— Прошу знайомитися, — струсивши попіл сигарети до попільнички, сказав майор. — Оце і є герої і автори нашої повісті. Сідайте, товариші. І поясніть нам, будь ласка, що спонукало вас до цього одіозного й такого неприродного для вашої професії вчинку?

"Товариші" м'ялися. Один зняв берет і нервово почав витирати ним лисину, ще один намагався поправити окуляри, яким гуля заважала нормально сидіти на носі. Й тільки третій, з письменницькою гривною, ледь чутно мовив:

— Товаришу Ситорчук... Ми прийшли попросити у вас вибачення.

— Ми розуміємо, шановний, — підхопив французький берет, — скільки клопоту ми завдали нашим органам...

А той, що з гулею, знічено блиснувши окулярами, додав:

— Ми навіть і подумати не могли, що це може повернутися так серйозно. Ще раз глибоко вибачаємось...

Майор потер тверде вольове підборіддя.

— Звичайно, ми можемо вам пробачити. Хоч треба сказати, товариші письменники, й завдали ж ви нам мороки... А як на все це дивиться професор Шлапаківський? Він не збирається порушувати проти вас судової справи?

— Ну що ви, шановний.. — ніяково потупцювався на місці французький берет. — Ми тільки від професора. Він сказав, що не сердиться, і навіть пообіцяв ніколи в житті не брати до рук жодної нашої книги... Він вам потелефонує. Мішок ми передали професору. Все гаразд.

— І золото? — запитав майор.

— Яке золото? — розгублено повернувся до друзів той, що з гулею.

— А, те — сусальне? В пакетику?

— Аякже, теж повернули.

При слові "сусальне" сержант Квочка здивовано крякнув і запитально подивився на шефа.

— Тепер мені все абсолютно ясно, — полегшено сказав майор. — Але здається, що вам, сержанте, не все зрозуміло. Так ось поясню: сусальне золото часто застосовується для оформлення книжкових палітурок. Як бачите, моя версія

підтверджується. Коли я завітав до професора Шлапаківського, то звернув увагу на старовинний фоліант із стертою позолотою, який безумовно треба було реставрувати. То був рідкісний підручник Амбодика— Максимовича.

Сержант кивнув головою.

— Для нього професор Шлапаківський і купив п'ять грамів сусального золота, — закінчив майор. — Тепер вам ясно, сержанте?

— Не зовсім, — загрозово ворухнув вусами Квочка і, повернувшись до того, що з гулею, запитав:

— Слухай, вусатий, ти мені поясни: як ти від мене з палати втік?

— Елементарно, — приховав іронічну усмішку той. — Я переодягнувся в медсестру і спокійно пройшов повз вас.

Вуса сержанта Квочки нервово засіпалися. Так його не обводили ще ніколи в житті...

— Чим була викликана ваша втеча? — суворо запитав лейтенант Фостиков.

— Бачите, коли товариш Ситорчук зайшов до палати разом з професором і запитав мене: "Хто твої друзі?" — я помітив під його халатом міліцейський погон і зрозумів, що тут не до жартів. Далі, як ви здогадуєтесь, я сів до таксі, зібрав ось їх, — вусатий показав на товаришів, — і ми помчали до КВІККу. Вибрали момент, коли баба Милешиха пішла до більярдної, схопили в гардеробній мішок і сьогодні відвезли професору.

— Арнольд Іванович, — жваво докинув довготелесий літератор, коли побачив у мішку флакон шампуню "Золоте руно" для Цуцика, так розчулився, що мало не затанцював.

Майор підійшов до літераторів, дружньо потис письменницькі руки й сказав:

— Бажаю вам творчих успіхів. Гадаю, подібне більше не повториться.

— Та ми ж пожартували, шановний, — дещо наївно стелав плечима французький берет.

— З літературою не жартують, — ледь усміхнувшись очима, але з серйозним виразом на вольовому обличчі мовив їм услід майор Ситорчук.

Двері відчинилися — на підлогу впало три тіні. Двері зачинилися — і тіні зникли.

Професорове хобі

— А чи не даремно ми їх відпустили? — порушив мовчанку сержант Квочка. — Багато чого в цій історії ще не ясно...

— Та й у мене виникло кілька питань, — повернувся до майора лейтенант Фостиков.

— Я знав, що ви це скажете. — Ситорчук налив у склянку води, випив і продовжив: — Чергова літературна інтрижка. Все почалося з баби Милешихи... Коли після дзвінка Шлапаківському, я прибув до КВІККу, то застав там лише Милешиху, або, як ви, Фостиков, її звете — бурштинову бабу... До речі, кілька слів про неї.

У молодості Милешиха терлася біля літературних кіл. У КВІККові її ще звать трохи інакше: "Кололітературна баба". Вона щось там навіть писала, але в літературі не

піднялася вище маркерші-гардеробниці й тому зла на весь письменницький світ. Любила плести інтриги й розпускати плітки. Тому, як тільки професор вийшов із більярдної, вона йому бовкнула, що троє гумористів піднімали його на глум, буцімто він не вміє грати в більярд і не знає, що таке "пірамідка" й що таке "американка". Професор страшенно розгнівався і з вигуком "Ну, постривайте, анцихристи!" вибіг на вулицю...

— Ага, це я пам'ятаю, — підтакнув сержант Квочка.

— Так-так, сержанте, це було перед пограбуванням, — ствердно кивнув майор. — Стара ж інтриганка, як тільки зачинилися за професором двері, вбігла до більярдної і "на вухо" розповіла трьом гумористам, що Шлапаківський подався до книгарні "Знахідка" купувати їхні книжки для своєї бібліотеки. — Майор випив ще одну склянку води, обтер губи й повів розповідь далі. — Ви, звичайно, чули про так звану бібліотеку професора Шлапаківського Він укомплектовує її книгами, які зовсім не користуються попитом читачів і йдуть під ніж...

— Куди-куди? — аж підвівся сержант Квочка.

— Ну, на січкарю, в макулатуру. Коротше, це бібліотека найгірших видань. Потрапити до неї — для автора найбільша ганьба. Мало того, Шлапаківський час від часу ще й виступає з критичними статтями-фейлетонами в газетах. Так ось, почувши, яка небезпека їм загрожує, троє гумористів — тих, що ви зараз бачили перед собою, — кинули недограну партію і помчали услід за професором. Шлапаківський на обличчя знав тільки одного з них — того, хто подав цю ідею: замість своїх книг покласти чужі, а мішок підкинути до гардеробної, оскільки було відомо, що професор його часто забував там. Вернувшись до КВІККу, жартівники побачили, що в мішку не їхні книги, а тритомник Степана Руданського. На цьому інцидент, можливо, було б і вичерпано. Бо гумористи заспокоїлися, поклали мішок до гардероба й пішли догравати незакінчену партію. Грали двоє. Третій, узявши томик Руданського, спершу читав його, а потім підійшов до телефону.

Розраховуючи на професорів склероз, надумав зробити йому приємне — сказати, що мішок із шампунем, сусальним золотом та книгами він забув у гардеробній КВІККу. Але, захопившись співомовками Руданського, він сказав усе не професорові, а Парфеноні Микитівні. Коли я схопив трубку, саме в той момент більярдна куля зіскочила з столу й рикошетом вдарила його в лоб.

— Пробачте, — делікатно втрутився лейтенант Фостиков. — Тут мені все зрозуміло. Але я хотів би повернутися трохи назад.. Де ж логіка? Яке відношення має тритомник Степана Руданського до тієї, як ви сказали, ганебної бібліотеки професора Шлапаківського?

Майор на мить замислився. Навколо його чола й розумних очей сірого відтінку швидко почали збиратися зморшки. Він увесь змінився. Лейтенант Фостиков зразу ж догадався — майорів мозок інтенсивно працює.

— Ви правильно поставили запитання, лейтенанте, — похвалив Ситорчук Фостикова, і той задоволено порожевів. — Це й мене чи не найбільше непокоїло. Якби в

мішку Шлапаківського були книги оцих трьох, усе було б просто й зрозуміло. А так — Руданський! Бібліотека Шлапаківського й Руданський! Якийсь незрозумілий парадокс. А тут ще й "золото" додалося. Це ледь не збило мене з пантелику. Але саме в цей час мені на допомогу прийшли ви, сержанте Квочко.

— Я? — стрільнув вусами врзнобіч старий криміналіст.

— Так-так, саме ви. Після того, як професор Шлапаківський сказав вам, що на нього не нападали, переді мною постала дилема — або: 1) професор причетний до афери з золотом; або: 2) він страждає склерозом. Тоді ми й вдалися до експерименту. Все підтвердилося. Застарілий склероз дався взнаки. Отже, тритомник Степана Руданського було куплено зовсім випадково. Це засвідчила й продавщиця книгарні, яка розповіла, що професор, переступивши поріг, розгублено запитав: "А по що це я до вас прийшов?.. Стривайте-стривайте.. Якись три книги — гумористичні, здається..." — "Чи не тритомник Степана Руданського, що недавно вийшов у світ?" — "Цілком можливо", — погодився Шлапаківський і спокійно поклав томи до свого улюбленого мішка... Тепер вам усе ясно?

Квочка дмухав у вуса й удавав, наче знає більше, ніж майор.

Тільки допитливість лейтенанта Фостикова не мала меж. Він хотів було ще щось запитати, але тої миті задзеленчав телефон.

Майор узяв трубку. Це дзвонив Арнольд Іванович. Слухаючи щирі слова вдячного професора, Ситорчук своїм натренованим вухом вловлював ще й млосно-інтимне меццо-сопрано, що долинали з глибини квартири Шлапаківського:

Закохалась я в майора,
Їжачком у нього чуб,
Але що робить, як поряд -
Мій професор-книголюб!

Хоча сержант Квочка сидів за п'ять метрів від майорового стола, але його не менш натреноване вухо теж уловило цю пісню. Сержант багатозначно крякнув...

Епілог

Сержант Квочка підійшов до шофера автомашини № 13-13. Логвин Дмитрович Голубей, як завжди, протирав вітрове скло. Чекав на інкасатора.

— Новини якісь є? — поцікавився Квочка.

— Поки що ніяких, — відповів Голубей.

Із вікна чотирнадцятого поверху несподівано гавкнув Цуцик.

Звідкись долинув веселий голос Парфенони Микитівни. Професор Шлапаківський виринув із-за рогу з наповненим чимось мішком і перетнув вулицю. Сержант Квочка обсмикнув новенький мундир, по-козацькому крякнув. Усе це йому видалося дуже підозрілим.

[\[1\]](#) До відома окремих читачів ця повість писалася в дружньому співавторстві з письменниками гумористами Владиславом Бойком та Іваном Немировичем.

(Щиросердне зізнання автора).

[2] Надто допитливим читачам пояснюємо, що Арнольд Іванович з дитинства кохався у класиці й свого песика назвав, як ви здогадуєтесь, ім'ям героя однойменної байки Л. І. Глібова. *(Примітка автора).*

[3] Надто уважним читачам, звичайно, не треба пояснювати що таке КВІКК. Іншим же пояснюємо: КВІКК — назва Клубу веселого і кмітливого книголюба, запровадженого на сторінках республіканської газети "Друг читача". *(Примітка автора).*